FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT GIUSEPPE TESAURO

fremsat den 14. maj 1995 *

1. Den anmodning om præjudiciel afgørelse, som er genstand for den foreliggende sag, angår fortolkningen af artikel 41, stk. 1, i samarbejdsaftalen mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Kongeriget Marokko, undertegnet i Rabat den 27. april 1976 og godkendt på Fællesskabets vegne ved Rådets forordning (EØF) nr. 2211/78 af 26. september 1978 [1] (herefter »aftalen«).

Centrale Raad van Beroep spørger nærmere bestemt, om en marokkansk arbejdstagers ægtefælle, som ikke er arbejdstager eller selvstændig erhvervsdrivende, også kan erhverve ret til de overgangsfordele med hensyn til alderspension, som er foreskrevet for nederlandske statsborgere ved de relevante nationale retsforskrifter.

2. Jeg skal for det første redegøre for de væsentligste bestemmelser i aftalen, de på området gældende fællesskabsforskrifter samt de relevante nationale bestemmelser.

Aftalen har til formål at fremme et globalt samarbejde mellem de kontraherende parter med henblik på at bidrage til Marokkos økonomiske og sociale udvikling (artikel 1). Dette samarbejde er indført og iværksat på tre områder: økonomisk, teknisk og finansielt samarbejde (afsnit I), handelssamarbejde (afsnit II) og samarbejde på arbejdskraftsområdet (afsnit III).

I forhold til den foreliggende sag er de relevante bestemmelser dem, som er indeholdt i afsnit III, dvs. bestemmelserne om samarbejde på arbejdskraftsområdet. Det bestemmes i artikel 41, stk. 1, som den nationale ret ønsker fortolket, at med forbehold af bestemmelserne i de følgende stykker skal der over for arbejdstagere med marokkansk statsborgerskab og medlemmer af deres familie, der bor hos dem, anvendes en social sikringsordning, som udelukker enhver forskelsbehandling på grund af nationalitet i forhold til statsborgere i de medlemsstater, hvor de er beskæftiget. De følgende stykker sikrer disse arbejdstagere — for så vidt angår bestemte ydelser — sammenlægning af forsikrings-, beskæftigelses- og bopælsperioder, som de har fuldført i de forskellige medlemsstater (stk. 2), familieydelser for de medlemmer af deres familie, som bor inden for Fællesskabet (stk. 3), og fri overførsel til Marokko af pensioner og aldersrenter (stk. 4). Den ordning, som er indført ved artikel 41, stk. 1, 3 og 4, er underkastet en betingelse om gensidighed til fordel for statsborgere fra medlemsstaterne, som er beskæftiget på Marokkos område (stk. 5). Det

* Originalsprog: italiensk.

1 — EFT L 264, s. 1.

bestemmes i artikel 42, stk. 1, at samarbejdsrådet inden udgangen af de første år efter aftalens ikrafttræden skal vedtage bestemmelser, som kan sikre anvendelsen af principperne i artikel 41. Endelig har det nævnte samarbejdsråd — som dels er sammensat af medlemmer af Rådet og Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, dels af medlemmer af Marokkos regering — i overensstemmelse med aftalens artikel 44 og 45, der er indeholdt i de almindelige og afsluttende bestemmelser (afsnit IV), beføjelse til at træffe beslutninger med henblik på virkeliggørelsen af de i aftalen opstillede mål; disse beslutninger er bindende for de kontraherende parter.

3. Med hensyn til de for sagen relevante nationale bestemmelser skal det for det første bemærkes, at Algemene Ouderdomswet (lov om almindelig alderdomsforsikring, herefter »AOW«), der trådte i kraft den 1. januar 1957, har indført en alderspensionsordning, hvorefter alderspensionens beløb i almindelighed udelukkende beregnes på grundlag af de tilbagelagte forsikringsår. Ifølge AOW omfatter den obligatoriske forsikring alle nederlandske statsborgere med bopæl i Nederlandene samt personer, som har lønnet beskæftigelse dér og derfor er indkomstskattepligtige.

De personer, som er forsikret i henhold til AOW, har ret til en alderspension, når de fylder 65 år. Alderspensionens maksimumsbeløb svarer til en forsikringsperiode på 50 år tilbagelagt mellem den forsikredes 15. og 65. år; i henhold til AOW's artikel 13 nedsættes den fulde pension med 2% for hvert år uden forsikring.

Da AOW er trådt i kraft den 1. januar 1957, var det derfor klart ikke muligt at være forsikret inden denne dato, hvilket indebar, at ingen ville kunne oppebære fuld alderspension før år 2007. For at afhjælpe denne situation har den nederlandske lovgiver ved AOW's artikel 55 og 56 fastsat en overgangsordning, hvorefter perioder tilbagelagt mellem den forsikredes fyldte 15. år og indtil den 1. januar 1957 kan sidestilles med forsikringsperioder i henhold til AOW. Det drejer sig om fiktive forsikringsperioder, som tilkendes enhver, såfremt følgende tre betingelser er opfyldt: a) vedkommende har været bosiddende i Nederlandene mellem sit fyldte 59. og sit fyldte 65. år [2] (betingelsen om »seks år«); b) vedkommende er nederlandsk eller hermed ligestillet statsborger (betingelsen kan dog ikke gøres gældende mod EF-borgere, som har ret til fri bevægelighed i henhold til forordning nr. 1408/71);

2 — Denne betingelse er dog blevet lempet ved artikel 2 i kongelig anordning af 3.12.1985, hvorefter en person, der har forladt Nederlandene, men som fortsat er forblevet forsikret i henhold til AOW, dog antages at være bosiddende i Nederlandene med hensyn til betingelsen om seks år.

c) vedkommende forbliver bosiddende i Nederlandene efter sit fyldte 65. år [3] (betingelsen om »aktuel bopæl«).

Med henblik på den foreliggende sag bemærkes nærmere bestemt, at artikel 1 i kongelig anordning af 15. november 1985 ikke alene sidestiller de personer, der har gjort brug af den frie bevægelighed i henhold til forordning nr. 1408/71, med nederlandske statsborgere, men også de personer, som efter deres fyldte 20. år har været bosiddende i Nederlandene i en periode af 15 år, med eller uden afbrydelse, dog med det forbehold, at de har været bosiddende uden afbrydelse i fem år umiddelbart forud for deres fyldte 65. år.

4. Jeg skal endvidere anføre, at Rådets forordning (EØF) nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere, selvstændige erhvervsdrivende og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet [4] (herefter »forordningen«), ifølge artikel 2, stk. 1, finder anvendelse »på arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende, som er eller har været omfattet af lovgivningen i én eller flere medlemsstater, og som er statsborgere i en af disse stater eller er statsløse eller flygtninge bosat på en medlemsstats område, samt på deres familiemedlemmer og efterladte«. Forordningens saglige anvendelsesområde er fastlagt ved artikel 4. Med henblik på det i sagen foreliggende problem skal det bemærkes, at ydelser ved alderdom udtrykkelig er nævnt blandt de sociale sikringsgrene, som forordningen finder anvendelse på [artikel 4, stk. 1, litra c)].

Det er vigtigt her at anføre, at da fordelene i henhold til ovennævnte overgangsordning — som er baseret på kriterier vedrørende statsborgerskab og bopæl — ikke gjaldt for alle vandrende arbejdstagere, har Rådet indsat ad hoc-bestemmelser i forordningen for at undgå eventuelle former for forskelsbehandling. Litra J (Nederlandene), punkt 2, i bilag VI til forordningen, der netop angår »anvendelse af nederlandsk lovgivning om almindelig alderdomsforsikring«, bestemmer navnlig:

»a) Den i artikel 13, stk. 1, i lov om almindelig alderdomsforsikring (AOW) omhandlede nedsættelse finder ikke anvendelse på kalenderår eller dele heraf før den 1. januar 1957, i hvilke den pensionsberettigede, der ikke opfylder betingelserne for, at nævnte perioder kan ligestilles med forsikringsperioder, mellem det fyldte 15. og 65. år har været bosiddende i Nederlandene, eller i hvilke han har haft lønnet beskæftigelse i Nederlandene for en arbejdsgiver i nævnte land, medens han var bosat på en anden medlemsstats område.

3 — Denne betingelse er ligeledes blevet lempet ved en bestemmelse i kongelig anordning af 3.12.1985, som ikke finder anvendelse på personer, der har været forsikret i henhold til AOW uden afbrydelse mellem den 1.1.1957 og deres fyldte 65. år.

4 — Som kodificeret i Rådets forordning (EØF) nr 2001/83 af 2.6.1983 (EFT L 230, s. 6).

Uanset artikel 7 i AOW kan en pensionsberettiget, som kun har været bosiddende eller arbejdet i Nederlandene før den 1. januar 1957, ligeledes opnå ligestilling på ovennævnte betingelser.

b) Den i artikel 13, stk. 1, i AOW omhandlede nedsættelse finder heller ikke anvendelse på kalenderår eller dele heraf før den 2. august 1989, i hvilke en gift eller tidligere gift kvinde mellem det fyldte 15. og 65. år ikke har været forsikret i henhold til ovennævnte lovgivning, medens hun var bosiddende på en anden medlemsstats område end Nederlandene, for så vidt disse kalenderår eller dele heraf falder sammen med forsikringsperioder, som hendes mand har tilbagelagt i henhold til den nævnte lovgivning, og med kalenderår eller dele heraf, som skal medregnes i medfør af litra a).

Uanset bestemmelserne i artikel 7 i AOW anses den pågældende kvinde for pensionsberettiget.

...

e) Litra a), b), c) eller d) finder kun anvendelse, såfremt den pensionsberettigede har været bosiddende i en eller flere medlemsstater i seks år efter det fyldte 59. år, og kun så længe han fortsat er bosiddende i en af disse medlemsstater.

...

h) Litra a), b), c) og d) finder ikke anvendelse på perioder, der falder sammen med perioder, som kan tages i betragtning ved beregningen af pensionsrettigheder i henhold til lovgivningen om alderdomsforsikring i en anden medlemsstat end Nederlandene, eller på perioder, i hvilke den pågældende har oppebåret alderspension i henhold til en sådan lovgivning.«

Ifølge ovennævnte bestemmelser gælder det endelig, at den pensionsberettigede i henhold til AOW, som ikke opfylder betingelserne for, at perioder tilbagelagt forud for den 1. januar 1957 kan ligestilles med forsikringsperioder, ikke desto mindre har ret til — såfremt den pågældende har været bosat i én eller flere medlemsstater efter det fyldte 59. år — ligestilling af perioder forud for den 1. januar 1957, hvorunder han har været bosiddende i Nederlandene efter sit fyldte 15. år, eller hvorunder han — idet han var bosat på en anden medlemsstats område — har haft lønnet beskæftigelse i Nederlandene hos en arbejdsgiver i nævnte land. Det drejer sig således om bestemmelser, som gør det muligt at erhverve ret til overgangsfordele, men dog kun delvis, eftersom ligestillingen af visse perioder forud for den 1. januar 1957 med forsikringsperioder kun er mulig for de perioder, hvorunder der på grund af bopæl eller beskæftigelse har bestået et særligt

tilknytningsforhold mellem vedkommende og den nederlandske sociale sikringsordning. For så vidt som den tillader, at retten til overgangsfordelene er undergivet særlig bopælsbetingelser, tillader den i nævnte bilag omhandlede ordning — hvilket må understreges — en fravigelse af den i forordningens artikel 10 foreskrevne forpligtelse til ophævelse af bopælsbestemmelserne.

5. Jeg skal herefter redegøre for den foreliggende sags faktiske omstændigheder. A. Hallouzi-Choho, der er marokkansk statsborger, er bosiddende i Nederlandene med sin ægtefælle, der er marokkansk statsborger, som har været ansat som lønmodtager i dette land og dér oppebærer en alderspension i henhold til AOW. Ved afgørelse af 5. juli 1991 tildelte Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank (det sociale sikringsorgan, herefter »SVB«) A. Hallouzi-Choho, der aldrig har været arbejdstager eller selvstændig erhvervsdrivende i Nederlandene, med virkning fra den 1. juli 1991 (da hun fyldte 65 år) en alderspension i henhold til AOW med et beløb på 22% af det maksimum, som er fastsat for gifte personer. Denne alderspension, som blev tildelt A. Hallouzi-Choho i hendes egenskab af selvstændig forsikret, blev beregnet på grundlag af de forsikringsperioder, som hun havde tilbagelagt i henhold til AOW som en i Nederlandene bosiddende person, dvs. fra den 12. september 1977 til den 1. januar 1982 og fra den 26. februar 1985 til den 1. juli 1991.

Derimod afslog SVB i afgørelsen af 5. juli 1991, på grund af A. Hallouzi-Choho's marokkanske statsborgerskab, ved beregningen af pensionen at tage hensyn til de fiktive forsikringsperioder, der var tilbagelagt mellem hendes fyldte 15. år og den 1. januar 1957, da AOW trådte i kraft. Da det er ubestridt, at A. Hallouzi-Choho opfyldte både betingelsen om »seks år« og betingelsen om »aktuel bopæl«, skyldtes afslaget på at tage hensyn til perioder forud for den 1. januar 1957 således udelukkende den omstændighed, at hun ikke havde nederlandsk statsborgerskab.

A. Hallouzi-Choho har anfægtet afgørelsen af 5. juli 1991 for Raad van Beroep, Amsterdam. Denne ret frifandt sagsøgte ved dom af 21. april 1992. A. Hallouzi-Choho ankede dommen til Centrale Raad van Beroep, idet hun for denne ret gjorde gældende, at aftalens artikel 41, stk. 1 — for så vidt som den for arbejdstagere med marokkansk statsborgerskab og medlemmer af deres familie, der bor hos dem, foreskriver en ordning, som udelukker enhver form for forskelsbehandling på grund af nationalitet i forhold til statsborgere i de medlemsstater, hvor de er beskæftiget — forbyder, at der anvendes en statsborgerskabsbetingelse for at nægte hende ret til overgangsfordelene i henhold til AOW.

6. Da Centrale Raad van Beroep var i tvivl om, hvorvidt princippet om forbud mod forskelsbehandling i aftalens artikel 41, stk. 1,

finder anvendelse på overgangsfordelene i henhold til AOW, har den fundet det hensigtsmæssigt at forelægge Domstolen en præjudiciel anmodning. Den har forelagt følgende spørgsmål:

»Skal artikel 41, stk. 1, i samarbejdsaftalen mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Kongeriget Marokko fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for, at der stilles krav om besiddelse af nederlandsk statsborgerskab over for en ægtefælle — som er familiemedlem efter aftalens artikel 41, stk. 1 — til en marokkansk arbejdstager med henblik på erhvervelse af ret til overgangsfordele efter den nederlandske Algemene Ouderdomswet?«

Det tilsigtes således med spørgsmålet at få fastslået, om overgangsfordelene i henhold til AOW ifølge princippet om udelukkelse af enhver forskelsbehandling på grund af nationalitet i henhold til aftalens artikel 41, stk. 1, også tilkommer en ikke-erhvervsdrivende ægtefælle til en marokkansk arbejdstager.

7. Det bemærkes indledningsvis, at Domstolen allerede har haft lejlighed til at træffe afgørelse om fortolkning af aftalens artikel 41, stk. 1, i dommene i Kziber-sagen [5] og Yousfi-sagen [6]. I disse domme udtalte Domstolen — efter at have redegjort for de betingelser, som skulle være opfyldt, for at en bestemmelse i en aftale kan have direkte virkning — på yderst klar måde følgende: »Det følger af ordlyden af artikel 41, stk. 1, såvel som af formålet med og karakteren af den aftale, hvori artikel 41 findes, at bestemmelsen vil kunne skabe umiddelbare retsvirkninger« [7].

I de samme domme udtalte Domstolen endvidere, at »begrebet social sikringsordning i aftalens artikel 41, stk. 1 ... må fastlægges analogt med indholdet af samme begreb i forordning nr. 1408/71« [8].

8. Den direkte virkning af aftalens artikel 41, stk. 1, og den omstændighed, at begrebet social sikring, som er indeholdt heri, skal fortolkes i forhold til det tilsvarende begreb i forordningen, udgør i øvrigt to elementer, som kun er blevet drøftet af den franske regering under den mundtlige forhandling, men i strid med Domstolens faste praksis.

Når desuden henses til, at det også er ubestridt, at A. Hallouzi-Choho i sin egenskab

5 — Dom af 31.1.1991, sag C-18/90, Sml. I, s. 199.

6 — Dom af 20.4.1994, sag C-58/93, Sml. I, s. 1353.

7 — Dommen i Kziber-sagen, a.st., præmis 23; dommen i Yousfi-sagen, a.st., præmis 17.

8 — Dommen i Kziber-sagen, a.st., præmis 25; dommen i Yousfi-sagen, a.st., præmis 24.

af familiemedlem til en marokkansk arbejdstager fuldt ud henhører under det personelle anvendelsesområde for aftalens artikel 41, stk. 1, står det kun tilbage at undersøge, om overgangsfordelene i henhold til AOW's artikel 55 og 56 falder ind under begrebet social sikring i forordningen og dermed under det saglige anvendelsesområde for aftalens artikel 41, stk. 1.

9. Der er herved tilstrækkeligt at bemærke, at forordningens artikel 4, stk. 1, som netop opregner de social sikringsgrene, der henhører under dens anvendelsesområde, udtrykkelig nævner ydelser ved alderdom i litra c). Der er derfor ingen tvivl om, at overgangsfordelene i henhold til AOW, for så vidt som de konkretiseres ved en forhøjelse af den alderspension, som tilkommer den pågældende, henhører under forordningens anvendelsesområde og ligeledes under anvendelsesområdet for aftalens artikel 41, stk. 1.

Dette indebærer for den foreliggende sag, at ansøgere med marokkansk statsborgerskab, som er arbejdstagere eller medlemmer af en arbejdstagers familie, med henblik på de relevante bestemmelser i aftalen bør kunne gøre krav på overgangsfordelene i henhold til AOW.

10. Den forelæggende ret har imidlertid udtrykt tvivl herom; den har anført dels, at aftalen ikke indeholder nogen udtrykkelig bestemmelse herom, dels at Domstolen selv — under hensyn til særegenhederne ved ordningen vedrørende overgangsfordele — har anerkendt lovligheden af de i AOW fastsatte betingelser om bopæl, således som disse er blevet lempet ved bilag VI, litra J, punkt 2, der ikke desto mindre, som allerede anført, tillader en fravigelse af den i artikel 10 omhandlede forpligtelse til ophævelse af bopælsbestemmelserne. Den nederlandske regering og SVB har under retsforhandlingerne på dette grundlag desuden anført, at aftalens artikel 41, stk. 1, under ingen omstændigheder kunne fortolkes således, at den går videre, end hvad der er foreskrevet i nævnte bilag. Domstolen anmodes med andre ord om i det foreliggende tilfælde at anvende bestemmelserne i bilaget analogt.

Domstolen har ganske vist på grundlag af de særlige bestemmelser i AOW, således som de er blevet reguleret og ændret ved forordningens bilag VI, litra J, punkt 2, udtalt, at »bestemmelsen i artikel 10 om ophævelse af bopælsbestemmelserne ikke uden begrænsning kan anvendes på en lovgivning om almindelig alderdomsforsikring, hvorefter det er tilstrækkeligt blot at have bopæl i Nederlandene« [9]. Den har derfor udtalt, at de øvrige følger »af bopælsbestemmelserne er, for så vidt angår AOW's overgangsordning, i overensstemmelse med bestemmelserne i bilag VI, der her begrænser artikel

9 — Dom af 2.5.1990, sag C 293/88, Winter Lutzins, Sml. I, s. 1623, præmis 16. Jf. også dom af 25.2.1986, sag 284/84, Spruyt, Sml. s. 685.

10's anvendelsesområde« [10]. Domstolen har med andre ord — under hensyn til den omstændighed, at bopælen udgør det eneste kriterium for adgang til AOW's forsikringsordning, og at overgangsfordelene ikke svarer til effektive forsikringsperioder, idet de pågældende ikke betaler noget som helst bidrag — fundet, at de relevante bestemmelser i bilaget begrundede de bopælsbetingelser, som i denne henseende var fastsat ved AOW.

11. Når dette er sagt, skal det anføres, at denne retspraksis er absolut irrelevant for den foreliggende sag. Som allerede anført opfyldte A. Hallouzi-Choho både betingelsen om »seks år« (kravet om at have været bosiddende i Nederlandene i seks år efter sit fyldte 59. år) og betingelsen om »aktuel bopæl« (kravet om fortsat bopæl i Nederlandene efter det fyldte 65. år. SVB's afslag på at tilkende hende overgangsfordele er således ikke forbundet med bopælsbetingelser, men den omstændighed, at hun ikke er nederlandsk statsborger og derfor heller ikke på grundlag af ovennævnte kongelige anordning af 15. november 1985 kan ligestilles med en nederlandsk statsborger.

Hvad angår dette sidstnævnte aspekt, mener jeg endvidere, at følgende omstændighed, som SVB og den nederlandske regering har henvist til, er irrelevant. A. Hallouzi-Choho ville, såfremt hun fortsat havde været bosat i Nederlandene i den mellemliggende periode, have ret til fra februar 1996 — på grundlag af kongelig anordning af 15. november 1985 — at blive ligestillet med nederlandske statsborgere og ville således kunne påberåbe sig de omtvistede overgangsfordele. Det drejer sig nemlig om en supplerende bopælsbetingelse i forhold til de betingelser, der gælder for landets egne statsborgere, hvilken betingelse således tilsidesætter princippet om udelukkelse af enhver forskelsbehandling på grund af nationalitet, jf. aftalens artikel 41, stk. 1.

12. SVB bestrider i virkeligheden ikke, at en ægtefælle til en marokkansk arbejdstager henhører under det personelle anvendelsesområde for aftalens artikel 41, stk. 1, og at den omtvistede ydelse henhører under aftalens saglige anvendelsesområde. Som SVB selv har anført under retsforhandlingerne, skyldes dens afslag på at tildele A. Hallouzi-Choho overgangsfordelene nemlig dens overbevisning om, at den pågældende ydelse ikke kan udstrækkes til at gælde en marokkansk arbejdstagers ægtefælle. SVB har i det væsentlige påberåbt sig sondringen mellem selvstændige og afledte rettigheder, hvilken sondring Domstolen selv har anlagt i visse domme, hvori den har udtalt sig om forordningens personelle anvendelsesområde [11] (herefter »Kermaschek-dommen«). Domstolen har nemlig i disse domme udtalt, at selv

10 — Winter-Lutzins-dommen, a.st., præmis 18.

11 — Jf. dom af 23.11.1976, sag 40/76, Kermaschek, Sml. s. 1669, præmis 8. Jf. i samme henseende senest dom af 27.5.1993, sag C-310/91, Schmid, Sml. I, s. 3011, præmis 12.

om enhver, der har status som arbejdstager, kan påberåbe sig ret til de i forordningen omhandlede ydelser som selvstændige rettigheder, kan en arbejdstagers familiemedlemmer kun påberåbe sig afledte rettigheder, nemlig rettigheder erhvervet i deres egenskab af familiemedlemmer til en arbejdstager.

Da alle de personer, som er bosiddende i Nederlandene, direkte og personligt er dækket af AOW fra det fyldte 16. år og indtil til det fyldte 65. år, uafhængig af køn og ægtestand, er det klart, at retten til en alderspension, og dermed til overgangsfordele, ikke er en ret, der er erhvervet som familiemedlem til en arbejdstager, men en selvstændig rettighed, således at den står åben for enhver, der opfylder de kriterier, der fastsat i den pågældende nationale ordning. Anvendt på den foreliggende sag indebærer Kermaschek-dommen således, at A. Hallouzi-Choho i sin egenskab af marokkansk statsborger, der aldrig har været arbejdstager eller selvstændig erhvervsdrivende i Nederlandene, ikke har nogen som helst ret til de i AOW foreskrevne overgangsfordele.

13. Jeg skal herved for det første anføre, at Domstolen i den allerede flere gange omtalte Kziber-dom med hensyn til spørgsmålet om rækkevidden af de rettigheder, som består for familiemedlemmer til marokkanske arbejdstagere, til arbejdsløshedsydelser til unge har bemærket, at »princippet i artikel 41, stk. 1, om forbud mod enhver form for forskelsbehandling inden for den sociale sikring på grundlag af nationalitet indebærer, at opfylder en person samtlige de betingelser, som i henhold til national lovgivning er knyttet til retten til at oppebære arbejdsløshedsydelser i form af ydelser til unge arbejdssøgende, kan sådanne ydelser ikke nægtes den pågældende på grund af hans eller hendes nationalitet« [12].

Den samme opfattelse er derefter blevet gentaget og præciseret i Krid-dommen [13], der vedrørte artikel 39, stk. 1, i samarbejdsaftalen med Algeriet [14], hvis indhold er identisk med indholdet af den i denne sag omhandlede bestemmelse. Da Domstolen i nævnte sag også blev anmodet om at anvende praksis i henhold til Kermaschek-dommen på familiemedlemmer til arbejdstagere fra tredjelande, med hvilke Fællesskabet har indgået en samarbejdsaftale, udtalte Domstolen navnlig, at denne praksis ikke finder anvendelse, for så vidt som aftalens subjektive sfære »ikke er identisk med det personelle anvendelsesområde for artikel 2 i forordning nr. 1408/71«.

14. Disse betragtninger gælder klart også for den her foreliggende sag. Den nederlandske regering og SVB har imidlertid gjort gældende, at den ikke-nederlandske ægtefælle til en arbejdstager, der er statsborger i en medlemsstat, selv ikke på grundlag af forordningens bilag VI har ret til de i sagen omtvistede overgangsfordele. De mener derfor, at det resultat, som man vil nå frem til, såfremt Domstolen fastslår, at praksis i henhold til Kermaschek-dommen ikke finder anvendelse

12 — Kziber-dommen, a.st., præmis 28.

13 — Dom af 5.4.1995, sag C-103/94, Sml. I, s. 719.

14 — Aftale undertegnet i Algier den 26.4.1976 og godkendt på Fællesskabets vegne ved Rådets forordning (EØF) nr. 2210/78 af 26.9.1978 (EFT L 263, s. 1).

på familiemedlemmer til arbejdstagere fra tredjelande, der henhører under det personelle anvendelsesområde for samarbejdsaftaler, vil være uacceptabelt og bestemt ikke i overensstemmelse med det resultat, som er tilsigtet af ophavsmændene til sådanne aftaler.

Den forelæggende ret har anført, at familiemedlemmer til arbejdstagere, som er EF-statsborgere, således ville blive undergivet en mere ufordelagtig behandling end familiemedlemmer til en arbejdstager, som er statsborger i et tredjeland, med hvilket Fællesskabet har indgået en samarbejdsaftale; den forelæggende ret har som eksempel henvist til Cabanis-Issarte-sagen, der verserede for Domstolen på tidspunktet for afsigelsen af forelæggelseskendelsen, og som netop vedrørte overgangsfordelene i henhold til AOW. Det drejede sig kort sagt om den opfattelse, at princippet om forbud mod forskelsbehandling i aftalens artikel 41, stk. 1, ikke kan anvendes, uden at der sondres efter, om de pågældende rettigheder er selvstændige eller afledte rettigheder, eftersom det i forordningens artikel 3, stk. 1, anførte ligebehandlingsprincip — »medmindre andet følger af særlige bestemmelser i denne forordning« — kun finder anvendelse på arbejdstagerens familiemedlemmer, når de påberåber sig afledte rettigheder.

15. Det er utvivlsomt, at anvendelsen af sondringen mellem selvstændige rettigheder og afledte rettigheder alene på familiemedlemmer til arbejdstagere, som er EF-statsborgere, men ikke på familiemedlemmer til arbejdstagere, som er statsborgere i lande, med hvilke Fællesskabet har indgået en samarbejdsaftale, kan afføde vanskeligt forståelige former for forskelsbehandling, navnlig under hensyn til traktatens formål, i forhold til formålet med en simpel samarbejdsaftale. Det er lige så utvivlsomt — ud over den retlige betydning af en sådan sondring — at den påviste anomali må afhjælpes, men bestemt ikke på den foreslåede måde. Det forholder sig nemlig således, at aftalens artikel 41, stk. 1, ved at fastslå princippet om forbud mod enhver form for forskelsbehandling på grundlag af nationalitet intet foreskriver, der på dette punkt kan støtte SVB og den nederlandske regerings opfattelse.

Den anførte anomali kan nemlig faktisk kun ophæves ved at ændre praksis i henhold til Kermaschek-dommen. Det er imidlertid netop, hvad der er sket i den nyligt afsagte dom i sagen Cabanis-Issarte [15], hvori Domstolen har udtalt, at aftalens artikel 3, stk. 1, gav »ret til ligebehandling ved anvendelse af medlemsstaternes lovgivninger om social sikring, uden at der i bestemmelsen sondres mellem, om den pågældende er arbejdstager eller selvstændig erhvervsdrivende, henholdsvis en sådan persons familiemedlem eller efterladte ægtefælle. Det skal tilføjes, at enhver fravigelse af ligebehandlingsprincippet i henhold til en af de bestemmelser i forordningen, der henvises til i artikel 3, stk. 1, under alle omstændigheder skal være objektivt begrundet, da det grundlæggende forbud mod forskelsbehandling i artikel 3, stk. 1, på området for social sikring ellers ville miste sit indhold« (præmis 26). I samme dom understreges det endvidere, at »sondringen mellem selvstændige rettigheder og afledte rettigheder, som Domstolen har anvendt ... kan have til følge, at der gøres indgreb i det grundlæggende krav i fællesskabsretsordenen, som den ensartede anvendelse af disse regler udgør,

15 — Dom af 30.4.1996, sag C-308/93, Sml. I, s. 2097.

ved at gøre deres anvendelighed på borgerne afhængig af, om der i henhold til den nationale lovgivning, der gælder for de pågældende ydelser, er tale om en selvstændig rettighed eller en afledt rettighed i henhold til de nærmere bestemmelser i den nationale sociale sikringsordning« (præmis 31).

16. Som følge af denne dom har således både familiemedlemmer til en arbejdstager, der er statsborger i Fællesskabet (Cabanis-Issarte), og familiemedlemmer til en arbejdstager, som er statsborger i et tredjeland, med hvilket Fællesskabet har indgået en samarbejdsaftale (A. Hallouzi-Choho), ret til at oppebære de ansøgte ydelser på grundlag af AOW på samme betingelser, som dem, der er foreskrevet for landets egne statsborgere. Dette er et resultat, som kun kan hilses med glæde, eftersom det fjerner en sondring, der var kilde til en vis forstemthed, og som i øvrigt stred mod ordlyden i og ånden bag forordningens artikel 3, stk. 1 [16].

For den foreliggende sag betyder dette, at det ikke længere er aktuelt fremover at hævde, at Kermaschek-dommens manglende anvendelighed på den foreliggende sag klart påviser den forskelsbehandling, der eksisterer til skade for familiemedlemmer til arbejdstagere, som er statsborgere i en medlemsstat, i forhold til familiemedlemmer til arbejdstagere, som er statsborgere i tredjelande, med hvilke Fællesskabet har indgået en samarbejdsaftale af den i denne sag omhandlede type.

17. En sidste bemærkning. Den franske regering, som har afgivet indlæg under retsmødet, har anmodet Domstolen om at begrænse dommens tidsmæssige virkninger, for det tilfælde, at den skulle fastslå, at princippet om udelukkelse af forskelsbehandling i aftalens artikel 41, stk. 1, skal fortolkes således, at overgangsfordelene i henhold til AOW ikke kan nægtes familiemedlemmer til en marokkansk arbejdstager. Regeringen har som begrundelse henvist til de alvorlige eller i det mindste uforudseelige økonomiske følger, som en sådan dom vil indebære for den nederlandske sociale sikringsordning.

På dette punkt skal jeg begrænse mig til at anføre dels, at hverken den nederlandske regering eller SVB har fremsat en sådan anmodning og end ikke har gjort gældende, at Domstolens dom vil kunne have alvorlige økonomiske følger for den nederlandske sociale sikringsordning, dels — under hensyn til den allerede flere gange nævnte dom i Kziber-sagen — at fortolkningen af aftalens artikel 41, stk. 1, ikke kunne give anledning til nogen som helst usikkerhed. Det følger heraf uafhængig af ansøgningens diskutable rituelle aspekt, at den foreliggende sag under ingen omstændigheder opfylder de strenge betingelser, som ifølge Domstolens faste praksis [17] gælder for den tidsmæssige begrænsning af fortolkningsdomme.

16 — Disse aspekter er allerede blevet behandlet i mit forslag til afgørelse af 29.2.1996 i ovennævnte sag Cabanis-Issarte. Jf. navnlig forslagets punkt 6 og 7 samt 11-14.

17 — Jf. dom af 8.4.1976, sag 43/75, Defrenne, Sml. s. 455, præmis 69-75, og senest dom af 30.4.1996, Cabanis-Issarte, a.st., præmis 46, 47 og 48.

18. I lyset af de ovenfor anførte betragtninger skal jeg foreslå Domstolen at besvare det af Centrale Raad van Beroep forelagte spørgsmål således:

»Artikel 41, stk. 1, i samarbejdsaftalen mellem Det Europæiske Økonomiske Fællesskab og Kongeriget Marokko, undertegnet i Rabat den 27. april 1976 og godkendt på Fællesskabets vegne ved Rådets forordning (EØF) nr. 2211/78 af 26. september 1978, skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for, at en medlemsstat afslår at tildele overgangsfordele med hensyn til alderspension, som er foreskrevet i dens lovgivning til fordel for dens egne statsborgere, til et familiemedlem til en marokkansk statsborger, der bor hos denne, med den begrundelse, at den pågældende er marokkansk statsborger.«